

IN THE SYSTEM OF SOCIAL COMMUNICATIONS

<https://doi.org/10.17721/2522-1272.2021.79.3>

UDC 007:659.3:070.15

Anthropocentrism in Ukrainian Social Journalism

Bohdan Synchak

<https://orcid.org/0000-0002-8186-5692>

*PhD Student at Kyiv University of Culture, 20, Chihorina St., Kyiv, 01042, Ukraine
Lecturer at the Journalism Department of Ukrainian Institute of Arts and Science, 14,
Instytutska Str., Bucha, Kyiv Region, 08292 Ukraine*

Corresponding author's e-mail address: bsynchak@gmail.com

ABSTRACT

The article considers the phenomenon of social journalism in Ukraine. In particular, it substantiates its importance and necessity as an original activity in journalism. **The objective** of the study is to generalize the available experience of classification of social journalism in Ukraine and to compare it with the foreign ones; to analyze the applied activity of a social journalist through the prism of peculiarities of his/her work with respondents and media coverage of urgent social issues based on the obtained results. **The methods** of comparison and synthesis were used. The method of comparison is used for comparing the current state of social journalism in Ukraine with foreign samples. The method of synthesis highlighted the categorical features of media materials in social journalism.

The functioning of social journalism and professional standards involved in providing this kind of information to the public are considered. The peculiarities of the social journalist's work with respondents and coverage of social problems in the media were analyzed on the example of materials of BBC News Ukraine related to the topic "exchange of ATO prisoners of war" in January 2018.

KEYWORDS: social journalism in Ukraine; a human being in journalism; social problems in the media.

Антропоцентризм у соціальній журналістиці України

Синчак Богдан Анатолійович, Київський університет культури, аспірант. Український гуманітарний інститут, викладач. <https://orcid.org/0000-0002-8186-5692>

Резюме

У статті розглянуто явище соціальної журналістики в Україні, обґрунтовується її важливість та необхідність як самобутньої ланки діяльності в журналістиці. **Мета** дослідження – узагальнити наявний досвід класифікації соціальної журналістики в Україні та порівняти його із зарубіжним. На базі отриманих результатів проаналізувати діяльність соціального журналіста, особливості роботи з респондентами та висвітлення у медіа гострих соціальних проблем. Використано **методи** порівняння та синтезу. Перший застосовано для порівняння сучасного стану соціальної журналістики в Україні із закордонними зразками. Методом синтезу виділено категоріальні особливості медійних матеріалів соціальної журналістики.

Розглянуто функціонування соціальної журналістики та професійні стандарти, що задіяні при донесенні такого роду інформації на загал. Особливості роботи соціального журналіста з респондентами та висвітлення у медіа соціальних проблем проаналізовано на прикладі матеріалів видання BBC News Україна за темою «обмін військовополоненими АТО» у січні 2018 р.

Ключові слова: соціальна журналістика в Україні; людина в журналістиці; соціальні проблеми в медіа.

Синчак Б.А. Антропоцентризм в социальной журналистике Украины

В статье рассмотрено явление социальной журналистики в Украине, обосновывается ее важность и необходимость как самобытного звена в журналистике. **Цель** исследования – обобщить имеющийся опыт классификации социальной журналистики в Украине и сравнить его с зарубежным. На базе полученных результатов проанализировать деятельность социального журналиста, особенности работы с респондентами и освещения в медиа острых социальных проблем. Используются **методы** сравнения и синтеза. Первый применен для сравнения современного состояния социальной журналистики в Украине с зарубежными образцами. Методом синтеза выделены категориальные особенности медийных материалов социальной журналистики.

Рассмотрено функционирование социальной журналистики и профессиональные стандарты, которые задействованы при публикации такого рода информации в публичном пространстве. Особенности работы социального журналиста с респондентами и освещения в медиа социальных проблем проанализированы на примере материалов издания BBC News Украина по теме «обмен военнопленными АТО» в январе 2018 г.

Ключевые слова: социальная журналистика в Украине; человек в журналистике; социальная проблематика в СМИ, социальные медиа.

1. Вступ

Соціальна журналістика як окремий напрям є доволі новим для України. Однак його виокремлення є цілком обґрунтованим і відповідає суспільним запитам. Звісно, будь-який напрям журналістики покликаний висвітлювати важливі для людей події та новини. Однак у контексті дослідження розглянемо соціальну журналістику як окремий вектор професійної діяльності, спрямований на висвітлення та медійну допомогу у вирішенні проблеми конкретної особи. При цьому проблема індивіда, як правило, перегукується з аналогічними проблемами інших людей, про яких журналіст та громадськість можуть не знати. Для окреслення логіки функціонування соціальної журналістики пасують знамениті слова Горация – *Nam tua res agitur, paries cum proximus ardet* – «бо якщо вже горить твій сусід, значить, це лихо й твоє» [1], або ж «вас турбує, коли горить стіна вашого сусіда» [2]. Отже, філософ радить допомагати людині, яку спіткала біда, адже незабаром кожен може опинитися у його ситуації. Саме співпереживання може посприяти вирішенню ширшого кола соціальних проблем. Завдяки небайдужості та публічному резонансу соціальний журналіст намагається допомогти та посприяти у вирішенні окремої соціальної проблеми конкретної людини. Побуває думка, що вся журналістика є соціальною, адже працює з людьми. Проте у межах професії ми бачимо поділ на економічну, політичну, спортивну та інші тематичні спрямування журналістики. Серед них є й соціальна журналістика, яка спрямована на висвітлення та сприяння вирішенню проблемної ситуації окремої людини з метою допомогти їй.

В Україні є спеціальні державні інституції, що опікуються окремими соціальними проблемами. Однак у межах функціонування державного апарату працює формалізований підхід до постановки питань. Соціальна журналістика прагне допомогти державі та громадськості звернути увагу на соціальні проблеми.

2. Теоретичне підґрунтя

В Україні явище соціальної журналістики досліджували О. Лаврик, К. Шендеровський, К. Соколова, Т. Сашук, Н. Вихристюк та ін. Зазначені автори у своїх працях зосереджують увагу переважно на соціальній проблематиці загалом, соціальній журналістиці в Україні у порівнянні зі світовим досвідом, інституціалізації соціальної журналістики, та реалізації актуальної соціальної проблематики на шпальтах вітчизняних видань. В умовах стрімких змін та державного курсу на вдосконалення суспільного ладу в Україні моніторинг ситуації із розвитком соціальної журналістики є актуальним для вітчизняних реалій. Метою дослідження є узагальнити наявний досвід класифікації явища соціальної журналістики в Україні. На базі отриманих результатів проаналізувати прикладну діяльність соціального журналіста, особливості його роботи з респондентами та висвітлення у медіа окремих соціальних проблем. У контексті дослідження соціальна журналістика розглядається як медійна діяльність журналіста націлена на висвітлення соціальних проблем задля сприяння їх вирішенню.

3. Методи дослідження

Використано методи порівняння та синтезу. Перший застосовано для порівняння сучасного стану соціальної журналістики в Україні із закордонними зразками, а стосовно української практики – як зіставлення оригіналу й спроби його відтворення. Методом синтезу виділено категоріальні особливості соціальної журналістики, що повинні супроводжувати медійні матеріали цього спрямування.

4. Результати і обговорення

Розгляд соціальної журналістики (далі СЖ) в Україні доцільно розпочати, порівнюючи вітчизняну картину із закордонним досвідом формування цього явища. У ході дослідження залучено досвід зарубіжних науковців, що у своїх наукових практиках акцентували увагу на різних аспектах цього спрямування. Однією із таких праць є робота науковиці з колумбійського університету Lasallian Дж. Агудело, котра розглядає соціальну журналістику як професію, яка має «обдуману прихильність до всіх соціальних питань, бере участь у соціальних подіях, серйозно шукаючи можливих рішень» [3, с. 27]. Отже, авторка акцентує на особливостях цілей соціальної журналістики: свідомо шукати шляхи вирішення окремих проблем з широкого спектра соціальних.

Іспанський журналіст, доктор наук з соціології В. Верду, відзначав – «ми думали, що люди хочуть слухати, а виявилось, що вони хочуть говорити» [4]. Тут автор торкається ще одного невід'ємного елементу соціальної журналістики, охарактеризованого вітчизняними авторами як компонент співучасті. Мова йде про те, що не кожен вектор СЖ розрахований на активне залучення громадськості до сприяння у вирішенні проблеми. Академічно визнаний практик соціальної журналістики з Аргентини А. Ситринблум у своїй праці «Periodismo Social» (Соціальна журналістика) відзначає, що ця «журналістика має більш високоякісний підхід до проблем, вона повинна наближатися до проблем людей і працювати з найближчими джерелами» [5, с. 7]. Говорячи про роботу з найближчими джерелами, автор переформулює із принципом СЖ від американського дослідника М. Літла, який звучить так – «завжди є хтось ближчий до історії». Сутність цього компонента полягає у тому, що соціальний журналіст повинен завжди шукати першоджерело, найближчу до означеної проблеми людину. І саме з її свідчень розпочинати процес медійного сприяння вирішенню проблеми. За словами Генерального директора «Storyful» М. Літла, «СЖ є безпосередньою реакцією на революцію в засобах виробництва». Тут автор торкається питання швидкого доступу до будь-якої інформації та вміння професійно працювати з цією інформацією. «В епоху, коли всі розповідають історії, соціальні журналісти допомагають знайти людей, яких варто послухати, і врятувати їхні історії від океану шуму» [6]. Тут М. Літл окреслює ще одну з особливостей СЖ, а саме: вміння знайти та виокремити поміж великої кількості інформації варту уваги проблему конкретної людини. Себто не працювати з першим ліпшим інформаційним приводом, а свідомо відбирати ту інформацію, яка вказує на варту суспільної уваги проблему. Про «десять принципів, що впливають на соціальну журналістику» від М. Літла ще згадаємо у дослідженні далі. За словами професора журналістики та мультимедіа Університету Дікіна М. Херста, «соціальна журналістика – це кураторство, коментування та створення, а стрічка новин через канали соціальних мереж збільшує критичне розуміння як медіа, так і соціальних проблем для тих, хто споживає та/або виробляє його» [6, с. 14]. Це визначення окреслює необхідність донесення розуміння соціальних проблем до аудиторії.

Підходи до розуміння соціальної журналістики у різних країнах загалом перетинаються, однак подекуди все ж є певні розбіжності у розумінні поняття. Наприклад, М. Літл розглядає СЖ як журналістику соціальних мереж, пишучи про те, що «коли нові бізнес-моделі будуть повністю сформовані і культура інновацій буде впроваджена в усі основні редакції, соціальна журналістика стане просто журналістикою» [7]. Тобто за М. Літлом, СЖ – це новий виток, що виник на зміну традиційній журналістиці. Він зумовлений інтеграцією інноваційних технологій у повсякденне життя та, відповідно, переглядом підходів до збирання, обробки та поширення інформації. Такий погляд дещо відрізняється від концепцій, які вкладають у поняття СЖ Дж. Агудело, В. Верду і А. Ситринблум. Про це пише вітчизняний науковець К. Соколова, зазначаючи, що в англійських

джерелах СЖ подається як «медіа модель, що включає риси професійної та непрофесійної журналістики» і журналістики соціальних мереж [8, с. 56].

В українській концепції для СЖ характерно використання потенціалу соціальних мереж задля реалізації завдань СЖ: пошуку історій, ідентифікації героїв цих історій, допомоги їм, залучення аудиторії до процесу сприяння вирішенню проблеми. У цьому контексті соціальні мережі використовуються як інформаційний майданчик, але не є основою СЖ. З цього постають характерні риси, що передують перетворенню СЖ в окрему практику. К. Шендеровський виділяє такі передумови цього процесу: «запобігання розвитку соціальної проблеми, підтримка героїв та жертв соціальної історії, допомога жертвам соціальної історії, повне або часткове вирішення соціальної проблеми» [9]. Також науковець зазначає, що для української соціальної журналістики характерною є «соціально-правозахисна проблема», оскільки нині вона знаходиться «в українському суспільстві без належного суспільного досвіду розв'язання або вирішення» [10]. Як бачимо, серед них обов'язковим пунктом не зазначаються соціальні мережі як такі.

Такий різний підхід до сутності СЖ може свідчити про певну розбіжність у тлумаченні понять, зумовлену професійними особливостями трактування терміну. Наприклад, американське citizen journalism (громадянська журналістика) справді передбачає взаємодію професійного журналіста з будь-ким охочим, чий інформаційний привід вартий суспільної уваги. Проте social journalism (соціальна журналістика) не є тотожною громадянській, адже, включаючи в себе механізм взаємодії у розробці матеріалу, вона йде трохи далі. З цього й постає особливість соціального компонента в ній. У СЖ це – вузьке поняття, що стосується «однієї конкретної нужденної людини, представника суспільства, та її ролі в цьому суспільстві». А отже, участь людей у процесі є обов'язковою, але крім неї, ключовою є проблематика, без якої такий вид журналістики не буде соціальним. У наукових працях К. Соколова зазначає, що без компонента співучасті СЖ існувати не може. Особливість СЖ вбачається у тому, що вона – «скерована на вирішення, запобігання та відображення соціальних проблем у суспільстві». Таким чином, саме для СЖ характерною є свідома позиція журналістів у вигляді взяття на себе відповідальності за медіа продукт – «перед собою, аудиторією, та за його результати і наслідки» [11]. Оскільки не кожен вид журналістики охоплює спектр означених особливостей, такі компоненти й зумовлюють виокремлення СЖ в окрему практику.

Для детальнішого розгляду особливостей функціоналу СЖ розглянемо «десять основних принципів соціальної журналістики» від М. Літла на предмет відповідності вітчизняним та зарубіжним критеріям СЖ. Окремі з них адаптуємо до українських реалій (див. табл.1).

Таблиця 1.

Перефразування «десяти принципів соціальної журналістики» від М. Літла [7]

№	Принцип	Обґрунтування
1.	«Завжди є хтось ближчий до історії»	За словами М. Літла, «валютою соціальної журналістики є автентичність, а не авторитет. СЖ не є експертами з кожної теми. СЖ знаходить людей, які є. Ми не можемо бути свідками кожної події, але ми можемо знайти людину», яка є свідком. Іншими словами, обов'язок соціального журналіста шукати першоджерела історій, тих, кого проблеми стосуються безпосередньо , та використовувати їх як вихідну точку матеріалу.
2.	Наповнюйте «історії без вмісту»	Соціальна журналістика цілісно подає об'єктивну інформацію про якусь ситуацію «додає розповідь та контекст» , що й розкриває знайдену історію без вмісту.
3.	«Ми вбиваємо містифікації»	Для соціального журналіста «немає більшої радості, ніж погасити життя інтернет-брехні» . Тут мова йде про обов'язок журналіста

		розвінчувати міфи у інтернет-історіях.
4.	«Припиніть говорити, будуйте»	Тут М. Літл говорить про «створення та масштабування інструментів спільної роботи» для адаптації роботи із вмістом соціальних мереж. З огляду на таке тлумачення, за контекстом медійного сприяння у допомозі вирішення проблеми окремого індивіда, це положення не збігається з вітчизняним підходом до СЖ.
5.	«Прийміть суперечність»	Елемент цілісної взаємодії де «розробники та журналісти працюють поруч». Якщо мова йде про розробників сайтів, які працюють над зручним інтерфейсом та адаптивним програмним забезпеченням для користувачів, – це звісно корисно для користувачів, однак за контекстом медійного сприяння у допомозі вирішення проблеми окремого індивіда не збігається з вітчизняним підходом.
6.	«Відповідальність за ГКК» (генерованим користувачами контентом)	У цьому пункті М. Літл окреслює взаємодію редакції з користувачем, який поділився інформацією, придатною для публікації. Мовляв, де це доречно доцільно навіть якимось «компенсувати» користувачеві прикладені зусилля. Згадується також і професійна етика, що стосується поводження з людиною та обробкою наданих матеріалів. У цілому питання щодо винагороди є спірним, адже зазвичай у СЖ мова йде про безкорисну допомогу. А от питання дотримування журналістської етики для СЖ є фундаментальним.
7.	«Поклоніння “Святій Трійці”»	Для сучасного формату функціонування СЖ використання «соціальних мереж, смартфону та відео» є невід’ємним. Однак, якщо не розглядати СЖ як журналістику соціальних мереж, а як журналістику, що націлена на «вирішення, запобігання та відображення соціальних проблем», означена «святая трійця» є ефективним інструментом для реалізації потенціалу СЖ.
8.	«Це не все про новини»	Тут М. Літл говорить про бізнес-модель, завдяки якій редакція може підтримувати себе фінансово, окреслює доцільні елементи «контент-маркетингу та власної реклами». З одного боку фінансова незалежність завжди буде впливати на журналістську роботу, однак краще було б забезпечувати її підтримкою від аудиторії та державних чи міжнародних проектів. На фоні висвітлення соціальних проблем спекулювання рекламою та залучення маркетингу є етично недоречним.
9.	«Швидко приймати невдачі»	Інтенсивно працюючи у новому для себе напрямі, журналіст обов’язково «швидко зазнаватиме невдач і швидко навчиться» їх оминати. Іншими словами – «вчитися на власних помилках». Хоча, звісно, краще на чужих, переймаючи міжнародний досвід.
10	«Застарілість – це успіх»	За словами М. Літла, «соціальна журналістика є перехідною». Сподіваємося, що це не так. Зрозуміло, що тут ідеться про журналістику соціальних мереж. І справді, у тому форматі, в якому зараз продукується більшість соціального контенту в медіа, – він не завжди відповідає журналістським стандартам. Проте вітчизняна модель СЖ потрібна, адже доки соціум існує, соціальні проблеми не вичерпаються. У цьому контексті справжнім успіхом буде налагодження шляхів для вирішення основних соціальних проблем.

У табл. 1 перефразовано «десять принципів соціальної журналістики» від М. Літла, адаптовано окремі з них до вітчизняного сприйняття явища СЖ. У дослідженнях закордонних науковців Дж. Агудело, В. Верду і А. Ситринблум ключові тези контекстуально переплітаються з українським розумінням соціальної журналістики. Однак М. Літл має

своє професійне спрямування: він володіє «першим у світі» інформаційним агентством, робота якого націлена на висвітлення «новин про те, що відбувається у соціальних медіа» (соціальних мережах) [12]. Досвід функціонування видання «Storyful» є важливим та корисним для соціальної журналістики, адже там в узагальненому вигляді із розподілом на теми показуються важливі події з точки зору людей, які беруть у цих подіях безпосередню участь. До світлин, відео та коментарів журналісти «Storyful» додають контекст події, а отже, громадськість отримує цілісний журналістський матеріал, у формуванні якого сама бере участь. Однак з огляду на обґрунтування у табл. 1, не всі методи та цілі такого виду журналістики збігаються із вітчизняним означенням соціальної журналістики. Тому лише деякі з них придатні для інтегрування закордонного досвіду в СЖ. В українських реаліях важливо не плутати журналістику про соціальні мережі із соціальною журналістикою. Позаяк перша націлена на висвітлення «новин про те, що відбувається у соціальних медіа», а друга – на висвітлення та сприяння процесу вирішення конкретних соціальних проблем.

Об'єктом соціальної журналістики є соціальна проблематика. У дослідженні вона розглядається як сукупність суспільних проблем, кожна з яких досліджується журналістами індивідуально. За таким принципом її особливості можна розглядати крізь призму проблеми індивіда, масштабуючи його досвід на суспільні групи. Предметом – конкретні соціальні проблеми, що виникають у конкретних людей. Тому основним завданням СЖ є боротьба з ідентифікованими проблемами, а точніше ідентифікація соціальних проблем конкретних людей та медійне сприяння процесу їх вирішення. Однак мова йде не про одноосібне протистояння, а про докладання повномасштабних колективних зусиль задля вирішення конкретного питання. Найбільший ризик зіткнення із подібного роду проблемами мають вразливі групи населення. Згідно із Законом України «Про соціальні послуги», такими вважаються «особи/сім'ї, які мають найвищий ризик потрапляння у складні життєві обставини через вплив несприятливих зовнішніх та/або внутрішніх чинників» [13].

Конкуренція за суспільну увагу є доволі активною в інтернеті. Тому вміння правильно розставляти акценти й відчувати інформаційні потреби громадськості повинно сприяти у боротьбі за місце в інформаційному порядку денному.

Важливими компонентами СЖ є соціальне та суспільне. Про їх взаємозв'язок та відмінності К. Соколова пише таке: «соціальна проблема стосується конкретної людини нужденної ..., суспільна стосується відразу всіх» [11]. Наприклад, проблема соціальної адаптації учасника АТО з умовним ім'ям «І» – це соціальна проблема. А аналогічні проблеми вояків у цілому, загальні взаємини соціуму та ветеранів, програми із соціалізації від міністерств Збройних сил і Охорони здоров'я та інший спектр проблем у межах якого перебуває означена соціальна – це суспільні проблеми. Їх зв'язок полягає у тому, що «соціальна проблема завжди є суспільною ..., але водночас суспільна проблема не завжди є соціальною» [11]. Перша завжди стосується окремого представника суспільства, але так чи інакше стосується і суспільних процесів, а отже, її вплив не є абсолютно локалізованим. Натомість суспільна, як от згадана вище соціальна адаптація військовослужбовців, які брали участь у військових операціях на сході України, може не стосуватись окремих недотичних до охарактеризованих сфер взаємодії людей. У такому випадку для них вона не буде соціальною. З цього постає ідентифікація журналістської діяльності, націленої на вектори соціальної чи суспільної проблематики.

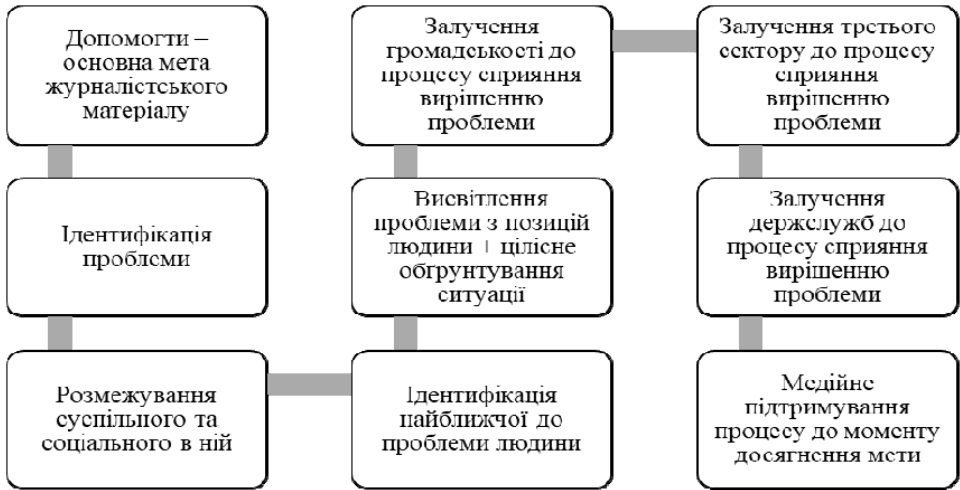
Однією з найголовніших характерних особливостей СЖ є концепт співучасті. К. Шендеровський розглядає співучасть у журналістиці, як «діяльність журналістів, метою якої є донесення інформації до аудиторії та її спонування до участі» [14]. Саме на базі такої взаємодії повинна працювати соціальна журналістика. Ефективне висвітлення соціальних проблем з метою сприяння їх вирішенню неможливе без участі аудиторії й самого героя

соціальної історії. Цю думку підтверджує К. Соколова, пишучи про те, що «журналістика співучасті – це окрема найефективніша практика соціальної журналістики» [15]. Однак з моменту написання цих робіт К. Шендеровський та К. Соколова дещо переглянули своє бачення співучасті. За словами К. Соколової результати охарактеризованої взаємодії можуть бути позитивними, негативними чи нейтральними. До позитивних результатів відносимо бажання сприяти вирішенню ситуації, що виражається у будь-якому прийнятному та доступному для людини варіанті. Це може бути лайк, коментар, репост, пожертвування, використання власних персональних можливостей та ін. До негативних – емоції, що призводять до блокування сприйняття проблеми, яке виражається в її ігноруванні або ж навпаки – у різних формах протидії просуванню проблеми на публічній арені. Нейтральний формат – це свого роду карантинна зона, в якій перебуває аудиторія, яка ще не визначилася зі своєю роллю у процесі. З огляду на це спрогнозувати ефект такої взаємодії досить важко.

Основними інформаційними майданчиками з широким колом аудиторії, яка має змогу і персоналізовано, і масово реагувати на соціальні інформаційні сюжети, в яких часто діє соціальна журналістика, є нові медіа та соціальні мережі. Нові медіа являють собою сукупність цифрових мережевих платформ, які відрізняються від традиційних медій «інтерактивністю, та персоналізацією інформації, гнучкістю форми, змісту й використання, потоковістю споживання контенту й необмеженістю у його обсязі, просторі і формах комунікації, можливостями редагування й вилучення інформації після її розміщення, оперативністю надання й оновлення інформації, практично відсутністю цензури й модерації» [16]. Соціальні мережі здебільшого розглядаються складовою частиною нових медіа. Ці категорії, що характеризують нові медіа та компоненти соціальних мереж, дають розуміння можливих форм та засобів відображення гостросоціальної проблематики. Тут пригадуються узагальнення В. Верду про те, що громадськість «насправді хоче поговорити», висловитися, оцінити ситуацію в голос, продемонструвати зворотний зв'язок. Нові медіа та соціальні мережі є реальним відображенням цього бажання. У контексті цього дослідження постає питання про зв'язок соціальних медіа та СЖ. З одного боку, вони є джерелом пошуку соціальних проблем та способом комунікації з героями соціальних історій. З іншої – вони є майданчиком для медійного діалогу з громадськістю, тією платформою, де якнайкраще реалізується раніше охарактеризований К. Соколовою концепт співучасті. Використання соціальних мереж детальніше розписано в дисертації К. Соколової. За словами дослідниці, «з 2013 року соціальні мережі почали відігравати одну з ключових ролей у журналістиці співучасті» [17, с. 83].

Моделі медіадій у соціальній журналістиці передбачають основні характерні ознаки соціальної журналістики, що здебільшого містяться в матеріалах українських видань. На рисунку показано основні етапи на шляху формування матеріалу, який відповідає критеріям СЖ. Більшість з них тісно пов'язані зі статусом певних категорій людей в суспільстві та колективним прийняттям рішень. Значною мірою такі дії спрямовані на сприяння діалогу між громадянами та представниками влади. Нагадаємо, що невід'ємним «завданням соціального журналіста є – об'єднати людей для вирішення проблеми» [18]. У межах цієї взаємодії варто спиратися на соціальні цінності, чие значення для соціальної журналістики є винятковим, адже саме завдяки гармонійно розвиненому суспільству може ефективно реалізовуватися весь потенціал суспільної діяльності.

Рисунок. Основні характерні ознаки соціальної журналістики в матеріалах українських видань

Залежно від специфіки формату й подачі матеріалу деякі із зазначених на рисунку характерних ознак можуть не використовуватись. Окрім постановки проблеми та її розподілу на соціальний та суспільний складники, ідентифікації героїв соціальної історії та цілісного обґрунтування ситуації з погляду самої людини, обов'язковими компонентами у СЖ є залучення громадськості до сприяння вирішенню проблеми, а також подальша медійна підтримка процесу аж до моменту досягнення мети. За такими характерними ознаками можна ідентифікувати журналістський матеріал як той, що відповідає критеріям соціальної журналістики.

Для аналізу матеріалу на предмет приналежності до формату СЖ візьмемо кілька матеріалів із видання, яке за висновками експертів входить до переліку тих, які «найякісніше висвітлюють соціальні проблеми» – BBC News Україна [17, с. 95]. Період та тематику обрано за принципом соціальної проблематики, що має тенденцію до інформаційного згасання. Найчастіше в Україні прийнято до соціальних проблем відносити проблеми малозабезпечених верств населення, людей з обмеженими можливостями та дітей, які з тих чи інших причин мають соціальні проблеми. Саме такою термінологією оперують в соціальній журналістиці. Однак однією з важливих проблем останніх семи років для України є соціальна проблема війни, зокрема анексія територій та збройний конфлікт на сході. За результатами дослідження суспільно-політичних настроїв населення України, проведеного у період між липнем та серпнем 2021 р. Київським міжнародним інститутом соціології, топ-проблемами наразі є: «війна на Донбасі, корупція, безробіття і комунальні тарифи» [19]. З огляду на це виділяємо один з аспектів головної проблематики, а саме: висвітлення питань пов'язаних з військовополоненими. «27 грудня 2017-го відбувся наймасштабніший від початку війни обмін. Перед Новим роком з полону проросійських бойовиків повернулися 73 українці» [20]. У табл. 2 розібрано деякі аспекти означеного періоду в опублікованих матеріалах BBC News Україна у січні 2018 р.

Таблиця 2.

**Хронологія матеріалів про військовополонених зони АТО за січень 2018 р.
на шпальтах видання «BBC News Україна»**

№	Назва матеріалу та дата	Основні характерні ознаки соціальної журналістики
<i>Анонс гостросоціальної теми обміну полоненими</i>		
1.	Новий обмін полоненими: як, коли і скільки? [21] 10 січня 2018	<ul style="list-style-type: none"> - Допомога громадськості шляхом надання доступу до актуальної гостросоціальної проблематики обміну військовополоненими. - Проблема є соціальною, адже стосується конкретних людей та їхніх сімей і оточення. Водночас вона є і суспільною, адже відображує важливі для суспільства події та наслідки військового конфлікту. - У цьому матеріалі відображено цілісний опис ситуації, якій присвячена стаття. Основні тематичні категорії відображають можливі варіанти розвитку подій. - У матеріалі наводяться тематичні цитати відповідальних осіб та органів з обох сторін, що здійснюють обмін.
<i>Інтерв'ю зі звільненими штатним та військовослужбовцем екс-полоненими</i>		
2.	Як допитують «на підвалі МГБ ЛНР» – розповідь очевидця [22] 12 січня 2018	<ul style="list-style-type: none"> - Допомога громадськості предметніше поглянути на окремі компоненти ситуації, описаної у попередньому матеріалі, а саме – розповідь очевидця допитів. - Соціальне інтерв'ю зі звільненим полоненим В. Овчаренко, який провів 15 місяців у неволі. - У цьому матеріалі відображено цілісний опис ситуації, у яку потрапив герой соціальної історії. Діалог ведеться від запитання «чому залишився у Луганську?» та закінчується – чи «думаєте колись повернутися до Луганська?». - Протягом інтерв'ю у питаннях журналістів акценти розставляються на висвітлення гостросоціальних тем, зокрема: сферу діяльності молодих людей на окупованих територіях, мотиви та наслідки безпосереднього «злочину» інтерв'ююваного, процес затримання МГБ, катування на допитах, мотиви та наслідки цих подій, стосунки між арештованими, зв'язок із зовнішнім світом, замовні інтерв'ю російським ЗМІ, особисті рефлексії щодо ситуації, допомогу держави, та плани на майбутнє.
3.	«Вдарили пласкогубцями – зуби вилетіли»: спогади «азовця» про полон [23] 23 січня 2018	<ul style="list-style-type: none"> - Допомога громадськості предметніше поглянути на окремі компоненти ситуації описаної у першому матеріалі, а саме розповідь полоненого військовослужбовця батальйону «Азов». - Соціальне інтерв'ю зі звільненим полоненим Є. Чуднецовом, який провів майже три роки у неволі. - У цьому матеріалі відображено цілісний опис ситуації, у яку потрапив герой соціальної історії. Діалог ведеться від запитання «як потрапили у полон?» та закінчується питаннями про плани на майбутнє та допомогу держави. - Протягом інтерв'ю у питаннях журналістів акценти розставляються на висвітлення гостросоціальних тем, зокрема: завдяки чому вдалося вижити, замовні інтерв'ю російським ЗМІ, умови у полоні, експлуатацію праці полонених, катування, стосунки з іншими ув'язненими, плани на майбутнє, допомогу держави.
<i>Розв'язка ситуації, зріз умов та обставин через місяць перебування на волі</i>		
4.	Без документів і житла: як живуть екс-полонені [24]	<ul style="list-style-type: none"> - Допомога громадськості предметніше поглянути на окремі компоненти ситуації описаної у попередніх матеріалах, а саме розповідь про подальшу долю звільнених військовополонених

	30 січня 2018	<p>(через місяць).</p> <ul style="list-style-type: none"> - Гостросоціальна тема виконання державою своїх обов'язків перед звільненими військовополоненими та їх загальна адаптація на волі. - У цьому матеріалі відображено цілісний опис ситуації, у яку потрапили звільнені військовополонені, а саме: елементи процесу соціальної адаптації на волі. - У тексті матеріалу журналісти розставляють акценти на висвітленні гостросоціальних тем, зокрема: відновлення документів, що посвідчують особу, допомога від держави – медична та грошова, державна позиція у цих питаннях, загальні бюрократичні труднощі екс-полонених, роль волонтерських організацій у процесі налагодження соціалізації звільнених, проблеми пошуку роботи та житла, медичну психологічну реабілітацію, вплив уваги громадськості до звільнених військовополонених.
--	---------------	--

Означена у табл. 2 хронологія матеріалів на тлі розгорнутих подій показує приклад того, як в Україні висвітлюється соціальна проблематика. У місячний проміжок часу громадськості надавалася комплексна інформація, що відображала фактичний стан речей на той момент. Важливим інформаційним завданням у таких обставинах є допомога громадськості докладніше поглянути на окремі компоненти проблемної ситуації. Саме цей запит задовольняли журналісти BBC News Україна. У цієї історії на шпальтах видання ми виділяємо три основні періоди: анонс, інтерв'ю та розв'язку. У матеріалі № 1 означаються компоненти як соціального, так і суспільного, зокрема подається інформація щодо подій з вуст відповідальних осіб та органів з обох сторін, які були відповідальними за обмін. У матеріалах № 2 та 3 відображено стан колишніх полонених у неволі та на момент інтерв'ювання. Ці інформаційні сюжети розкривають перед суспільством справжнє обличчя соціальної проблематики, пов'язаної із військовополоненими. Журналісти у своїх запитаннях розставляють акценти на гостросоціальних проблемах: діяльності молодих людей на окупованих територіях, протиправних затриманнях, експлуатації праці полонених, допитах та катуваннях, мотивах та наслідках цих дій, умовах перебування під вартою, зв'язку із зовнішнім світом, замовних інтерв'ю російським ЗМІ, особистих рефлексіях потерпілих щодо ситуації, подальшу допомогу Україні та про плани на майбутнє. У матеріалі № 4 демонструється зріз умов та обставин через місяць перебування на волі екс-полонених. Показуються недосконалості правової системи та державного апарату по відношенню до переселенців. Крім того, окреслюється роль волонтерів та інших учасників процесу. Таким чином, за січень 2018 р. журналістами BBC News Україна подається комплексний звіт щодо гостросоціальних подій того періоду у вигляді соціальної журналістики. Особливо важливою є інформація з вуст екс-полоненого В. Овчаренко, що відображає настрої людей на окупованих територіях – «після чотирьох років війни люди починають прозрівати, що з «ЛНР» жити довго не вийде. Всі хочуть, щоб все це вже закінчилося... більшості все одно, що буде далі... лише б не було «ЛНР». До «республіки» ставляться дуже погано, адже всі бачать, що там беззаконня, вся влада у людей зі зброєю...» [22]. Запропоновані зразки є гідними прикладами того, як в Україні повинна реалізовуватися медійна діяльність соціальних журналістів.

5. Висновки

Згідно з результатами дослідження у рамках явища соціальної журналістики в Україні обов'язково у центрі уваги завжди перебуває людина та її проблема. Зарубіжний досвід підходів до реалізації саме такого роду журналістики переважно перегукується з вітчизняним, за винятком однойменного американського явища, класифікованого як «журналіс-

тика про соціальні мережі». Остання відрізняється від досліджуваної соціальної журналістики, адже окреслюючи сферу подій, висвітлених у соціальних мережах, ставить за мету комплексні інформаційні узагальнення з цього приводу. Натомість соціальна журналістика завжди націлена на висвітлення проблемної ситуації окремої людини з метою допомогти вирішити проблему. За допомогою методів порівняння та синтезу виділено основні характерні ознаки соціальної журналістики в матеріалах українських видань. Вони налічують складові компоненти, що відображають мету СЖ: ідентифікація проблеми, розмежування суспільного та соціального в ній, ідентифікація найближчої до проблеми людини, висвітлення проблеми з позицій людини із цілісним обґрунтуванням ситуації, залучення громадськості до процесу сприяння вирішенню проблеми, медійне підтримування процесу до моменту досягнення мети – присутні в обраних для дослідження матеріалах BBC News Україна. Для соціальної журналістики в Україні характерним є підхід, за яким у центрі уваги обов'язково знаходиться людина, що зумовлено її специфікою. Узагальнення українського досвіду формування поняття СЖ у порівнянні із закордонними акцентами показало, що СЖ в Україні потребує подальшого розвитку у напрямі антропоцентризму.

References

1. Quintus Horace Flack (1982), "Message". Translated by Andrew Sodomora. Writings. Kyiv: Dnipro. URL: https://www.ae-lib.org.ua/texts-c/horatius_epistles_ua.htm#1-18 (accessed: 28.06.2021).
2. Nam tua res agitur, paries cum proximus ardet. (2020), Quotes of famous people. URL: <https://quotepark.com/quotes/2052012-horace-nam-tua-res-agitur-paries-cum-proximus-ardet/> (accessed: 28.06.2021).
3. Agudelo D. (2011), Social Periodism, from the people, for the people. Lasallian University Corporation. 59 p. URL: <http://repository.lasallista.edu.co/dspace/bitstream/10567/272/1/PERIODISMO%20SOCIAL%20C%20DESDE%20LA%20GENTE%2C%20PARA%20LA%20GENTE.pdf> (accessed: 28.06.2021).
4. Vicente V. (2015), We believe that the people who want to learn and what they want to talk about. Hablan los Profesionales. URL: http://hablanlosprofesionales.blogspot.com/2015/12/en-este-blog-hablan-los-profesionales_7.html (accessed: 28.06.2021).
5. Ferrer, Carolina (2011), Communicate the inclusion of social periodism. Interview with Alicia Cytrynblum. Social with orientation in Mediática. Investment group Communication and Culture Studies at Olavarría ECCO. 2011. 12 p. URL: <https://www.ridaa.unicen.edu.ar/xmlui/handle/123456789/716> (accessed: 28.06.2021).
6. Hirst M. (2018), Navigating Social Journalism. A handbook for media literacy and citizen journalism. URL: <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9781315401263/navigating-social-journalism-martin-hirst> (accessed: 28.06.2021).
7. SOSV Team (2014), "Ten principles that power social journalism", SOSV, available at: <https://medium.com/sosv-accelerator-vc/ten-principles-that-power-social-journalism-929af51d44e7> (accessed: 28.06.2021).
8. Sokolova K. (2016), Social journalism in Ukraine and the world: Understanding, contradictions, results. Perspective directions of research of Ukrainian media content: fundamental and applied aspects: materials of the all-Ukrainian scientific-practical conference [science. ed. V. Rizun; order. T. Skotnikov, A. Volobueva]. Kyiv: Institute of Journalism. 328 p.

9. Shenderovsky K. (2011), Prerequisites for social competence of media workers. Scientific notes of the Institute of Journalism. T. 43. P. 89–95.
10. Shenderovsky K. (2020), Human rights and the homeless: the main information and communication meanings. I. Yermakova, K. Yaresko. Human rights and mass media in Ukraine. Collection of lecture notes.
11. Sokolova K. (2016), The component of "social" in modern journalism: social journalism. Scientific notes of the Institute of Journalism. T. 3 (64). P. 81–82.
12. Newswire. (2010), The world's first news on social media. Storyful. URL: <https://storyful.com/news/> (accessed: 28.06.2021).
13. Law of Ukraine On Social Services (2019), Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (accessed: 28.06.2021).
14. Shenderovsky K. (2011), Prerequisites for the institutionalization of socially significant media. Uchenye zapiski Tavriyanskogo natsionalno-universytetu imeni V. Vernadskogo. Ser. "Filology. Social communications". T. 24. P. 121–134.
15. Sokolova K. (2015), The concept of complicity in social journalism. Journalism of complicity. Information Society. Issue 21 (January-June). P. 31–35.
16. Grigorova ZV (2017), New media, social media, social networks - the hierarchy of information space. Technology and technology of printing. № 3 (57). URL: <http://ttdruk.vpi.kpi.ua/article/view/115905> (accessed: 28.06.2021).
17. Sokolova K. (2020), Journalism of complicity in Ukraine: discursive models, trends, prospects: dis. Cand. : 27.00.06. Kyiv, - 282 p.
18. Stepanov J. (2017), Models of media action in social journalism // National University "Lviv Polytechnic". URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2019/apr/16130/stepanov.pdf> (accessed: 28.06.2021).
19. Socio-political attitudes of the population of Ukraine: the results of a survey conducted from July 24 to August 1, 2021 by face-to-face interviews (2021), Kyiv International Institute of Sociology. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1055&page=1> (accessed: 28.06.2021).
20. Rybalka G. (2019), Exchange of prisoners in 2017-2019: who Ukraine handed over to Russia and who managed to return. "Channel 5". URL: <https://www.5.ua/suspilstvo/obmin-poloneny-my-u-2017-2019-rokakh-koho-ukraina-peredala-rosii-ta-koho-vdalosia-povernuty-205560.html> (accessed: 28.06.2021).
21. Shramovich V. (2018), A new exchange of prisoners: how, when and how much? BBC News Ukraine. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-42620838> (accessed: 28.06.2021).
22. Shramovich V. (2018), How to be interrogated "in the basement of the MGB LNR" - an eyewitness account. BBC News Ukraine. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-42631803> (accessed: 28.06.2021).
23. Shramovich V. (2018), "Hit with pliers - teeth flew out": memories of "Azov" about captivity. BBC News Ukraine. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-42859643> (accessed: 28.06.2021).

Submitted 02.07.2021

Список літератури

1. Квінт Горатій Флакк (1982), «Послання». Переклад Андрія Содомори. Твори. Київ : Дніпро. URL: https://www.ae-lib.org.ua/texts-c/horatius_epistles_ua.htm#1-18 (дата звернення: 28.06.2021).

2. Nam tua res agitur, paries cum proximus ardet. (2020), Quotes of famous people. URL: <https://quotepark.com/quotes/2052012-horace-nam-tua-res-agitur-paries-cum-proximus-ardet/> (дата звернення: 28.06.2021).
3. Agudelo D. (2011), Periodismo social, desde la gente, para la gente. Lasallian University Corporation. 59 с. URL: <http://repository.lasallista.edu.co/dspace/bitstream/10567/272/1/PERIODISMO%20SOCIAL%20C%20DESDE%20LA%20GENTE%20C%20PARA%20LA%20GENTE.pdf> (дата звернення: 28.06.2021).
4. Vicente V. (2015), Pensábamos que la gente quería escuchar y lo que quería era hablar. Hablan los Profesionales. URL: http://hablanlosprofesionales.blogspot.com/2015/12/en-este-blog-hablan-los-profesionales_7.html (дата звернення: 28.06.2021).
5. Ferrer, Carolina (2011), Comunicar la inclusión a través del periodismo social. Entrevista a Alicia Cytrynblum // Social con orientación en Mediática. Grupo de investigación Estudios de Comunicación y Cultura en Olavarría ECCO. 2011. 12 с. URL: <https://www.ridaa.unicen.edu.ar/xmlui/handle/123456789/716> (дата звернення: 28.06.2021).
6. Hirst M. (2018), Navigating Social Journalism. A handbook for media literacy and citizen journalism. URL: <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9781315401263/navigating-social-journalism-martin-hirst> (дата звернення: 28.06.2021).
7. SOSV Team (2014), “Ten principles that power social journalism”, *SOSV*, available at: <https://medium.com/sosv-accelerator-vc/ten-principles-that-power-social-journalism-929af51d44e7> (accessed: 28.06.2021). (дата звернення: 28.06.2021)
8. Соколова К. О. (2016), Соціальна журналістика в Україні та світі: Розуміння, суперечності, результати/ Перспективні напрямки дослідження українського медійного контенту: фундаментальні та прикладні аспекти : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції [наук. ред. В. Різун; упоряд. Т. Скотникова, А. Волобуєва]. Київ : Інститут журналістики. 328 с.
9. Шендеровський К. С. (2011), Передумови соціальної компетентності медіапрацівників // Наукові записки Інституту журналістики. Т. 43. С. 89–95.
10. Шендеровський К. (2020), Права людини та бездомні особи: головні інформаційно-комунікаційні смисли. І. Єрмакова, К. Яресько. Права людини та мас-медіа в Україні. Збірник конспектів лекцій.
11. Соколова К. О. (2016), Компонент «соціального» у сучасній журналістиці: соціальна журналістика // Наукові записки Інституту журналістики. Т. 3 (64). С. 81–82.
12. Newswire. (2010), Перші у світі новини про соціальні медіа. Storyful. URL: <https://storyful.com/news/> (дата звернення: 28.06.2021).
13. Закон України Про соціальні послуги. Верховна рада України. – 2019. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>.
14. Шендеровський К. С. (2011), Передумови інституалізації соціально значущих медіа. Ученые записки Тавр. нац. ун-та им. В. И. Вернадского. Сер. «Филология. Социальные коммуникации». Т. 24. С. 121–134.
15. Соколова К. (2015), Концепт співучасті у соціальній журналістиці. Журналістика співучасті. Information Society. Issue 21 (January-June). С. 31–35.
16. Григорова З. В. (2017), Нові медіа, соціальні медіа, соціальні мережі – ієрархія інформаційного простору. Технологія і техніка друкарства. № 3 (57). URL: <http://ttdruk.vpi.kpi.ua/article/view/115905> (дата звернення: 28.06.2021).
17. Соколова К. (2020), Журналістика співучасті в Україні: дискурсивні моделі, тенденції, перспективи : дис. канд. : 27.00.06. Київ, – 282 с.

18. Степанов Ж. (2017), Моделі медіа-дій у соціальній журналістиці // Національний університет «Львівська політехніка». URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2019/apr/16130/stepanov.pdf> (дата звернення: 28.06.2021).
19. Суспільно-політичні настрої населення України: результати опитування, проведеного 24 липня - 1 серпня 2021 року методом особистих (“face-to-face”) інтерв’ю (2021), Київський міжнародний інститут соціології. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1055&page=1> (дата звернення: 28.06.2021).
20. Рибалка Г. (2019), Обмін полоненими у 2017-2019 роках: кого Україна передала Росії та кого вдалося повернути. «5 канал». URL: <https://www.5.ua/suspilstvo/obmin-polonenymu-u-2017-2019-rokakh-koho-ukraina-peredala-rosii-ta-koho-vdalosia-povernuty-205560.html> (дата звернення: 28.06.2021).
21. Шрамович В. (2018), Новий обмін полоненими: як, коли і скільки? BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-42620838> (дата звернення: 28.06.2021).
22. Шрамович В. (2018), Як допитують «на підвалі МГБ ЛНР» – розповідь очевидця. BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-42631803> (дата звернення: 28.06.2021).
23. Шрамович В. (2018), «Вдарили пласкогубцями – зуби вилетіли»: спогади «азовця» про полон. BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-42736809> (дата звернення: 28.06.2021).
24. Шрамович В. (2018), Без документів і житла: як живуть екс-полонені // BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-42859643> (дата звернення: 28.06.2021).

Надійшла до редколегії 02.07.2021